

УДК 373.2.015.31:17.022.1]:741.02-026.773(045)

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2020-98-5-249-261>

ПІСОЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ МОРАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

М. І. Ярославцева

ORCID 000-0001-7465-0653

О. В. Кучай

ORCID 0000-0002-9468-0486

У статті розглянуто процес морально-естетичного виховання дітей дошкільного віку, в ході якого відбувається безпосереднє розширення світоглядних орієнтирів, формування морально-естетичних якостей, ідеалів і переконань, сприймання світу та прагнення до його зміни за законами краси. Виходячи із розуміння поняття морально-естетичного виховання дітей дошкільного віку, визначено його завдання: засвоєння моральних норм та правил, відповідно до віку дітей; формування моральних почуттів, якостей, переконань; розширення естетичного сприймання та поглядів; виховання уміння отримувати насолоду від сприймання прекрасного в навколишній дійсності та мистецтві; формування потреби і здатності створювати прекрасне на основі моральних норм та правил, опанування знань і практичних умінь у мистецтві. Пісочне мистецтво визначено як феномен, що містить позитивні передумови морально-естетичного виховання дітей дошкільного віку. Видами пісочного мистецтва визначена пісочна анімація та ігри з піском. Пісочна анімація представлена як процес, який стимулює моральну активність, моральну поведінку, а також свідоме і відповідальне ставлення дитини до своїх дій. Розглянуто історичні відомості виникнення пісочної анімації, її організаційні аспекти, особливості підбору матеріалів та обладнання. Ігри дітей з піском, які впливають на морально-естетичне виховання, систематизовано за типами: ігри на встановлення психологічного комфорту, ігри із зануренням рук у пісок, будівельні ігри та ігри з піском із застосуванням води. Наведено тематику ігор до кожного типу.

Ключові слова: морально-естетичне виховання, діти дошкільного віку, моральні норми та правила, естетичне сприймання, естетичні почуття, морально-естетичні якості, пісочне мистецтво, пісочна анімація, ігри з піском, завдання, принципи.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Нові соціально-економічні умови в Україні все більше спрямовуються на запровадження європейських та світових засад. Це зумовлено суспільно-політичними та ідеологічними змінами, які відбулися в незалежній Україні. Реалізувати складні завдання, викликані сьогоденням, має сучасна освіта, озброєна високоєфективними технологіями і методиками розвитку та виховання дітей. І старт цьому процесу дає дошкільна освіта, яка визначена в Базовому компоненті дошкільної освіти як невід'ємний складник та перший рівень у системі освіти, стартова платформа особистісного росту дитини (Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, 2020).

Рішенням означених завдань є розв'язання проблем гуманізації та гуманітаризації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти, насамперед, шляхом підвищення рівня духовної культури особистості дитини, розширення її світоглядних орієнтирів, формування морально-естетичних якостей, ідеалів і переконань, сприймання світу та прагнення до його зміни за законами краси. У цьому контексті актуалізується проблема створення сприятливих умов для морально-естетичного виховання дітей дошкільного віку через ознайомлення з пісочним мистецтвом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що питання морально-естетичного виховання підростаючого покоління активізуються періодично і співпадають з глобальними процесами політичного та економічного розвитку України.

Основні підходи морально-естетичного виховання молоді розглядалися філософами, педагогами, психологами, зокрема: світоглядні аспекти (А. Залужна, Є. Бистрицький, Г. Васянович, О. Вишневський, М. Каган, П. Саух), формування естетичної культури особистості (С. Кононанець, Л. Масол, Н. Миропольська, О. Рудницька); взаємодія морального і естетичного у розвитку особистості (Н. Ветлугіна, О. Духнович, М. Корф, А. Макаренко, Я. Мамонтов, В. Сухомлинський, К. Ушинський), формування гуманістичних якостей особистості (І. Бех, О. Кононко, С. Ладивір, Т. Науменко, Г. Пономарьова, М. Роганова).

Сьогодні можна констатувати, що в Україні існує власна педагогічна школа, яка відрізняється оригінальними методичними підходами до вирішення проблеми морально-естетичного виховання на основі принципів науковості, гуманізму, доступності, послідовності, систематичності, наочності. На сучасному етапі питання морального виховання дітей в

різних аспектах знайшли відображення в наукових дослідженнях багатьох українських вчених. Так, особливостям морального виховання дітей дошкільного віку присвячені наукові доробки Л. Артемової, Г. Беленької, Н. Гавриш, О. Кононко, Т. Танько, Т. Поніманської; особливості моральної поведінки дошкільників досліджували (Т. Колесіна, Г. Савицька, Т. Фасолько, М. Федорова); педагогічний вплив на становлення морального вибору дошкільників вивчала (О. Кошелівська), роль емоцій у моральному становленні особистості визначали (Л. Подоляк, І. Княжева).

Проблемам удосконалення теоретико-методологічних підходів до естетичного виховання дітей дошкільного віку присвячені наукові доробки вчених, а саме: методологічним аспектам естетичного виховання засобами природи (Л. Компанцева, Г. Марочко, Н. Яришева); окремим методичним та організаційним аспектам ігрової діяльності та її впливу на естетичне виховання дошкільників (Н. Буркіна, Е. Бортничук); важливості засвоєння музичних знань, умінь та навичок для процесу естетичного виховання в закладі дошкільної освіти (Р. Зінич, Т. Науменко, Н. Кукловська, Р. Амлінська, А. Філіпенко).

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Хоча в Україні й накопичений позитивний досвід щодо методології формування духовно-моральних, морально-естетичних цінностей, смаків, сприймання, свідомості та почуттів дітей дошкільного віку, але проблема морально-естетичного виховання дітей засобом пісочного мистецтва ще недостатньо досліджена в педагогічній теорії, а тому й не знайшла належного відображення в практичній діяльності закладів дошкільної освіти.

Мета статті полягає в розкритті актуальних аспектів використання пісочної анімації та ігор з піском як видів пісочного мистецтва в контексті морально-естетичного виховання дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Невід'ємним компонентом сучасної системи загальноосвітньої підготовки є історичний досвід українського народу, багатство та краса його національного духу, які трансформуються й акумулюються в різноманітних видах мистецтва і стають практично невичерпними можливостями у формуванні особистості дитини. Значну роль у цьому процесі відіграє морально-естетичне виховання дітей дошкільного віку, оскільки саме воно сприяє засвоєнню, збереженню та збагаченню національних культурних традицій і загальнолюдських цінностей.

Завдання закладів освіти щодо морально-естетичного виховання дошкільників визначено в нормативних документах у галузі освіти. Так,

Закон України «Про дошкільну освіту» (2001, ст. 7) окреслює такі завдання дошкільної освіти: збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини; формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, набуття нею соціального досвіду.

Задля повного розуміння сутності поняття морально-естетичного виховання дітей дошкільного віку, необхідно визначити основні його складники. Наукові студії Т. Поніманської (2015) доводять, що моральне виховання – це цілеспрямована взаємодія дорослого і дитини з метою формування моральних почуттів і якостей, засвоєння моральних норм і правил, розвитку моральних мотивів і навичок поведінки (с. 211).

Дослідження О. Степанова, М. Фіцули (2006), Т. Танько (2017) доводять, що всебічно розвинена особистість є надзвичайно чутливою до краси, гармонії, почуттів задоволення і радості від виконуваного завдання. Естетичне виховання спрямовано на формування в особистості здатності сприймати, відчувати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх сферах діяльності.

Аналізуючи наукові доробки вищезазначених учених, під морально-естетичним вихованням дітей дошкільного віку розуміємо процес цілеспрямованої взаємодії дорослого і дитини з метою засвоєння моральних норм та правил, розширення естетичного сприймання, формування моральних почуттів та якостей, здатності перетворювати дійсність за законами краси.

Виходячи із розуміння сутності даного поняття, визначимо основні завдання морально-естетичного виховання дітей дошкільного віку:

- засвоєння моральних норм та правил;
- формування моральних почуттів, якостей, переконань;
- розширення естетичного сприймання та поглядів;
- виховання уміння сприймати та відчувати навколишню красу;
- формування бажання створювати красу навколо себе на основі моральних норм та правил, опанування знань і практичних умінь у мистецтві.

В цьому контексті використання пісочного мистецтва як феномена, що містить у собі позитивні передумови морально-естетичного виховання дітей дошкільного віку, набуває особливого значення.

Пісочне мистецтво розглядаємо як художньо-естетичну діяльність людини, що відбувається в процесі створення художніх образів з використанням піску, відповідно до певних естетичних ідеалів. Під пісочним мистецтвом дитини дошкільного віку розуміємо володіння на достатньому рівні навичками пісочної анімації та різноманітних ігор з піском.

Не викликає сумніву, що ігри з піском і водою, як першооснова дитячої ігрової діяльності, викликають неповторні тактильні відчуття, отримати які неможливо під час використання інших матеріалів. Пісочниця є безпосереднім інструментом створення перших моральних норм та правил, формування моральних почуттів, якостей, переконань, які стають підґрунтям морально-естетичне виховання дитини. Безпосереднє «спілкування» дитини з піском сприяє збагаченню естетичних почуттів та емоцій людини.

Основними видами пісочного мистецтва вважаються пісочна анімація та ігри з піском. Обґрунтуємо їх вплив на морально-естетичне виховання дитини дошкільного віку.

Пісочна анімація, або ж малювання піском, досить захоплива та незвичайна діяльність. Діти мають змогу здобути досвід використання моральних норм у безпосередньому процесі роботи з піском. Засвоєння їх змісту породжує моральну активність (готовність до свідомої поведінки у складних ситуаціях), яка є основою моральної поведінки, а також свідоме і відповідальне ставлення дитини до своїх дій. Морально-естетичному вихованню в процесі пісочної анімації сприяє атмосфера доброзичливості та взаємодопомоги, взаєморозуміння з друзями та педагогом.

Отже, розглянемо безпосередньо процес пісочної анімації. Слово анімація походить від латинської («аніма» – душа, і похідного animation – оживлення) (Зехова, 2016). Sand art чи пісочна анімація на склі – нова і одночасно добре забута техніка образотворчого мистецтва. З'явилася вона у 70-ті роки ХХ століття на Заході, а до нас дійшла нещодавно, але завдяки своїй самобутності, виразності і простоті виконання відразу ж завоювала багато сердець. Дивовижні картини з піску, які художники малюють «наживо» в реальному часі, прямо на очах у глядачів, заворожують і дарують відчуття причетності до якогось магічного дійства. Вмілими й легкими рухами майстер щосекунди розгортає сюжет, картинка щомиті видозмінюється та наповнюється новим змістом. І здається, ніби поруч із тобою, достатньо лише простягнути руку – твориться справжнє диво (Батенькіна, 2015).

Пісочна анімація поступово набувала свого визнання в світі. Американка К. Ліф зробила мультфільм «Петя та Вовк» до симфонічної казки С. Прокоф'єва, але досить незвичайною технікою: майстриня поступово створювала зображення до кожного кадру, використовуючи порошок, який був розсипаний по спеціальній поверхні. К. Ліф майстерно малювала пальцями по чорному порошку дивовижні образи героїв мультфільму.

Відомий український художник Є. Сивоконь також спробував свої сили в порошковій анімації і створив два мультфільми: «Засипле сніг дороги» (замість снігу було використано 3 кг солі) і «Компроміс» (про боротьбу добра і зла, з використанням білого і чорного порошоків).

У Китаї, в наш час, відомим художником в жанрі пісочної анімації є С. Дабу, який випустив багато вражаючих пісочних робіт. Унікальна анімація, різноманітність і своєрідність їх відома по всьому світу. Аналізуючи сучасні здобутки закордонних та українських митців в техніці пісочного мистецтва, можна констатувати той факт, що визнаних майстрів пісочної анімації в світі одиниці: угорський режисер Ференц Цако, ізраїльська художниця Ілана Яхав, росіянин Артур Кирилов, українська художниця Ксенія Симонова.

З 2000 років пісочна анімація дійшла до освітнього процесу закладів дошкільної освіти України. Діти в процесі занять та розваг із особливим задоволенням та творчим натхненням малюють незвичайні картини та пейзажі. Окрім звичайного піску, в пісочній анімації використовується і кольоровий. Малювати піском вимагає певних моральних навичок – посидючості, врівноваженості, старанності, ініціативності та оптимізму.

Пісочна анімація відрізняється від традиційної тим, що немає суворих правил. Головне – дати волю уяві, не боятись діяти та експериментувати. Пісочну картину можна демонструвати на екран, можна сфотографувати, роздрукувати, прикрасити зображенням групову кімнату в закладі дошкільної освіти. А якщо малюнок не подобається, то легко можна стерти рукою і почати малювати новий. Існує декілька технік пісочної анімації на склі: кулаком; долонею; ребром великого пальця; пучкою; мізинцями; одночасно можна використовувати всі пальці; симетрично малювати двома руками.

Розглянемо організаційні аспекти технології пісочної анімації. Даний процес передбачає використання спеціальної скляної поверхні з підсвічуванням, яка є основою для нанесення зображень із сухого піску. Задля демонстрації зображення на екран необхідний проектор. Вибір конкретної сипучої субстанції та робочих інструментів не принциповий. Застосовується як однотонний, так і кольоровий варіант освітлення. Поряд із звичайним піском використовується кінетичний. Кінетичний пісок (Kinetic Sand) схожий на звичайний пісок, має досить дрібну консистенцію та досить легко пересипається крізь пальці. До складу кінетичного піску входить суміш таких компонентів, як кварцовий пісок (98%), силіконова добавка E 900 (2%), стабілізатор. 98% маси становить чистий морський пісок, що пройшов багатоступеневу обробку та безпечний для здоров'я.

Малювати піском краще під музику, за допомогою якої створюється приємна творча атмосфера. Майстри пісочної анімації радять спочатку зробити фон на скляній поверхні. Наступним кроком необхідно набрати пісок в кулаки і розсипати ритмічними рухами по всьому склу. Коли фон готовий, можна приступати до малювання. Малювати по поверхні з піском можна пальцями, долонею, ребром, сухим пензлем, ребром картону тощо. Виконувати таку роботу можна індивідуально, парами, підгрупою. В процесі спільної творчої справи діти набувають здатності створювати та естетично сприймати прекрасне, користуючись моральними нормами та правилами, які регулюють ставлення дитини до себе, до друзів, до педагога, допомагають зробити вірний вибір дій і вчинків у процесі створення пісочної анімації.

Таким чином, пісочна анімація сприяє формуванню навичок роботи з піском, вихованню уміння сприймати та відчувати навколишню красу, формування бажання створювати красу навколо себе на основі моральних норм та правил.

Наступним видом пісочного мистецтва вважається ігри з піском. Засвоєння абетки естетики та моральності варто розпочинати з раннього дошкільного віку, коли дитячий світ гри відкритий для педагогічного впливу. Під час ігор з піском діти набувають досить важливих морально-естетичних якостей, а саме: естетичного бачення світу, доброзичливих взаємостосунків, бажання поділитися іграшками, прийти на допомогу іншому, вміння ділитися іграшками, доводити справу до певного результату, очищати та складати після ігор матеріал та обладнання.

У процесі дитячих ігор з піском використовують різні художні техніки. Насамперед це художній рельєф, який є об'ємним зображенням на певній площині. Іншими художніми техніками роботи з піском є колаж і ассамбляж, які передбачають поєднання природних матеріалів, зокрема, піску, з різними предметами та силуетними формами. В колажі застосовуються площинні іграшки та предмети, в ассамбляжі – об'ємні.

Існує ще одна форма прояву творчості дітей у пісочниці, ця техніка носить назву «знайдений об'єкт» і зумовлює поєднання піску з різним природним матеріалом: мушлею, гілочками, камінцями, шишками, каштанами, корою дерев, сухими рослин. Особливо вдалим для ігор з піском є мініатюрні силуетні фігурки із пластмаси, які зображують диких і свійських тварин, людей, будинки та транспорт. Нижче наводимо орієнтовний перелік предметів, які наочно збагачують та урізноманітнюють сюжети дитячих ігор із піском: люди (різного віку, статі, представники різних професій, спортсмени, казкові персонажі), тварини (дикі, свійські, казкові), комахи, птахи, герої мультфільмів,

морські мешканці (риби, дельфіни, кити), меблі (для кухонь, ванних кімнат, спальень, гостинних, офісів тощо), предмети домашнього вжитку та продукти (тарілки, чашки, ложки, ножі, виделки, каструлі, продукти харчування), дерева, рослини, транспортні засоби (наземні, водні, повітряні), різноманітні предмети (годинники, коробки, пляшки, люстерка), аксесуари (гудзики, нитки, ланцюжки) (Штейнхардт, 2001, с.128).

Ігри дітей з піском можна систематизувати за такими типами: ігри на встановлення психологічного комфорту, ігри із зануренням рук у пісок, будівельні ігри та ігри з піском із застосуванням води. Наведемо тематику ігор до кожного типу.

До складу ігор на встановлення психологічного комфорту відносимо такі: «Добрий день!» (подолання стресів та розвиток уваги); «Дощик» (розслаблення); «Вітер та дерева» (регуляція дихання); «Незвичайні сліди» (розвиток уваги, спостережливості, вміння аналізувати та порівнювати).

Наведемо приклади будівельних ігор з піском: «Візерунки на піску» (збагачення естетичного сприймання та почуттів); «Квітуча клумба» (формування уявлень про рукотворний світ людини за законами краси); «Машини на дорогах» (встановлення міжособистісних взаємин під час колективної гри); «Візерунок із форм» (навчити дітей створювати спільний візерунок із різноманітних пасочок, встановлення атмосфери взаєморозуміння в пісочниці); «Пісочні будівельники» (розвиток стійких морально-естетичних якостей: рішучості, мужності, старанності, працьовитості, доброти, ошадливості, естетичної насолоди, захоплення); «Будуємо місто» (формування навичок колективних взаємин); «Ділянка нашого дитячого садка» (привчати до певних моральних норм поведінки: ввічливо просити про допомогу, дякувати, бережно ставитися до матеріалу та обладнання).

Ігри із зануренням рук у пісок є наступні: «Знайди заховану іграшку» (активізація уваги); «Пісочні хованки» (оволодіння моральними нормами і правилами в спільній грі); «Тунелі для потягів» (формування навичок колективної гри на основі гуманних взаємин).

Ігри з піском із застосуванням води найчастіше використовуються влітку на прогулянці. Прикладами таких ігор є: «Великий та маленький колодязь», «Місцевий водогін», «Мапа міста з руслами річок», «Моря та озера України». У процесі таких ігор педагог нагадує дітям певні моральні правила та переконує, що їх дотримання сприяє успішному результату гри. Діти із естетичним задоволенням поєднують два найулюбленіших природних матеріали: воду та пісок та вчать навичкам колективних взаємин.

Створюючи картини на піску, розігруючи різноманітні казкові сюжети, діти набувають безцінний досвід символічного вирішення життєвих ситуацій, згодом в їх поведінці можна помітити певні зміни – дитина починає застосовувати свій «пісочний досвід». Таким чином, ігри з піском передбачають розвиток активно-творчої діяльності дитини в естетичному перетворенні світу, в процесі якої формуються морально-естетичні якості та почуття.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Оскільки питання морально-естетичного виховання дітей дошкільного віку є досить актуальним для дошкільної освіти, розгляд сучасних його тенденцій дозволив прийти до висновку, що найдоцільніше використовувати види пісочного мистецтва – пісочну анімацію та ігри з піском як шлях до формування естетичного сприймання, моральних почуттів та якостей, потреби і здатності створювати прекрасне за законами краси. Проведене дослідження не претендує на повне висвітлення проблеми. Подальшого вивчення потребує методика навчання дітей дошкільного віку з особливими потребами малюванню піском в умовах інклюзивної освіти.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція): науковий керівник: Т. О. Піроженко / Байер О. М. та ін. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2020/21.12/bazovyyu%20komp onent%20doshkillya.pdf> (дата звернення 22.01.2021).
2. Батенькіна О. В. Технологии анимации. *Дошкольник*. 2015. № 3. С.13-15.
3. Естетичне виховання дітей та молоді: теорія, практика, перспективи розвитку: збірник наукових праць / за ред. О. А. Дубасенюк, Н. Г. Сидорчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 560 с.
4. Закон України «Про дошкільну освіту». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 49, ст.259 (редакція від 01.01.2021, підстава-978-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення 04.02.2021).
5. Залужна А.Є. Морально-естетичні засади життєвого світу людини: монографія. Рівне : НУВГП, 2012. 238 с.
6. Зехова М. С. Улыбки на песке: игры с использованием песочной анимации. *Детский сад: теория и практика*. № 9, 2016. С.78.
7. Кисельова М. В. Арт-терапия в работе с детьми : руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми. СПб. : Речь, 2006. 160 с.
8. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ : Академвидав, 2015. 448 с.
9. Сакович Н. А. Технология игры в песок. Игры на мосту. СПб. : Речь, 2006. 176 с.
10. Серова Т. В. Роль песочной анимации в формировании у воспитанников способности противостоять негативным асоциальным действиям в рамках

- соціально-культурного проекту «арт-профілактика». *Наука и образование в жизни современного общества*. 2015. №8. С.103.
11. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 266 с.
 12. Танько Т. П. Естетичне виховання дітей у дошкільних закладах освіти України (друга половина ХХ століття): навч. посіб. / Т. П. Танько, М. В. Чернявська; Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди ; відп. за вип. Н. Г. Тарарак. Харків : Мітра, 2017. 204 с.
 13. Штейнхардт Л. К. Юнгианская песочная терапия. СПб. : Питер, 2001 С. 34–129.

References

1. Baiier, O. M. et al. (2020). *Bazovyi komponent doshkilnoi osvity v Ukraini* (nova redaktsiia) [*Basic component of preschool education in Ukraine* (new edition)]. Supervisor: Pirozhenko, T. O. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2020/21.12/bazovyy%20komponent%20doshkillya.pdf> (date of appeal: 22.01.2021) (ukr).
2. Batenkina, O. V. (2015). *Tekhnologii animatsii* [Animation technologies]. *Doshkolnik*, 3, 13-15 (rus).
3. Dubaseniuk, O. A., & Sydorchuk, N. H. (2012). *Estetychne vykhovannia ditei ta molodi*: teoriia, praktyka, perspektyvy rozvytku: zbirnyk naukovykh prats [Aesthetic education of children and youth: theory, practice, development prospects: a collection of scientific papers], 560. Zhytomyr: Publishing House of I. Franko ZhSU (ukr).
4. Zakon Ukrainy "Pro doshkilnu osvitu" [Law of Ukraine "On Preschool Education"] (2001). *Vidomosti Verkhovnoii Rady Ukrainy (VVR)*, 49, st.259 (edition from 01.01.2021, basis-978-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (date of appeal: 04.02.2021) (ukr).
5. Zaluzhna, A. Ie. (2012). *Moralno-estetychni zasady zhyttievoho svitu liudyny*: monohrafiia [*Moral and aesthetic principles of human life*: monograph], 238. Rivne: NUVHP (ukr).
6. Zekhova, M. S. (2016). Ulybki na peske: igry s ispolzovaniem pesochnoy animatsii [Smiles in the Sand: Sand animation games]. *Detskiy sad: teoriya i praktika*. 9, 78 (rus).
7. Kiselova, M. V. (2006). *Art-terapiya v robote s detmi*: rukovodstvo dlya detskikh psikhologov, pedagogov, vrachey i spetsialistov, rabotayushchikh s detmi [*Art therapy in a robot with children*: a guide for child psychologists, educators, doctors and professionals working with children], 160. Saint-Petersburg: Rech (rus).
8. Ponimanska, T. I. (2015). *Doshkilna pedahohika*: navch. posib. dlia studentiv VNZ [*Preschool pedagogy*: textbook. way. for university students], 448. Kyiv: Akademvydav (ukr).
9. Sakovich, N. A. (2006). *Tekhnologiya igry v pesok. Igry na mostu* [*Sand game technology. Games on the bridge*], 176. Saint-Petersburg: Rech (rus).
10. Serova, T. V. (2015). Rol pesochnoy animatsii v formirovanii u vospitannikov sposobnosti protivostoyat negativnym asotsialnym deystviyam v ramkakh sotsialno-

- kulturnogo proekta "art-profilaktika" [The role of sand animation in the formation of students' ability to resist negative antisocial actions in the socio-cultural project "art prevention"]. *Nauka i obrazovanie v zhizni sovremennogo obshchestva*, 8, 103-105 (rus).
11. Stepanov, O. M., & Fitsula, M. M. (2006). *Osnovi psihologii i pedagogiki: navch. posib. [Fundamentals of psychology and pedagogy: tutorial]*, 266. Kyiv: Akademi vidav (ukr).
 12. Tanko, T. P., & Cherniavska, M. V. (2017). *Estetychne vykhovannia ditei u doshkilnykh zakladakh osvity Ukrainy (druha polovyna XX stolittia): navch. posib. [Aesthetic education of children in preschool education of Ukraine (second half of the twentieth century): textbook]*; Kharkiv H. S. Skovorody National Pedagogical University, 204. Kharkiv: Mitra (ukr).
 13. Steinhart, L. K. (2001). *Yungianskaya pesochnaya terapiya [Jungian sand therapy]*, 34–129. Saint-Petersburg: Piter (rus).

ПЕСОЧНОЕ ИСКУССТВО КАК СРЕДСТВО ПРАВСТВЕННО-ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

М. И. Ярославцева, А. В. Кучай

В статье рассмотрен процесс нравственно-эстетического воспитания детей дошкольного возраста, в ходе которого происходит непосредственное расширение мировоззренческих ориентиров, формирование нравственно-эстетических качеств, идеалов и убеждений, восприятия мира и стремление к его изменению по законам красоты. Исходя из понимания понятия нравственно-эстетического воспитания детей дошкольного возраста, определены его задачи: усвоение нравственных норм и правил, в соответствии с возрастом детей; формирование нравственных чувств, качеств, убеждений; расширение эстетического восприятия и взглядов; воспитание умения наслаждаться восприятием прекрасного в окружающей действительности и искусстве; формирование потребности и способности создавать прекрасное на основе моральных норм и правил, овладение знаний и практических умений в искусстве. Песочное искусство определено как феномен, который содержит положительные предпосылки к нравственно-эстетическому воспитанию детей дошкольного возраста. Видами песочного искусства определены песочная анимация и игры с песком. Песочная анимация представлена как процесс, который стимулирует моральную активность, нравственное поведение, а также сознательное и ответственное отношение ребенка к своим действиям. Рассмотрены исторические сведения возникновения песочной анимации, ее организационные аспекты, особенности подбора материалов и оборудования. Игры с песком, которые влияют на морально-эстетическое воспитание, систематизированы по типам: игры на установление психологического комфорта, игры с погружением

рук в песок, строительные игры и игры с применением воды. Приведена тематика игр к каждому типу.

Ключевые слова: нравственно-эстетическое воспитание, дети дошкольного возраста, моральные нормы и правила, эстетическое восприятие, эстетические чувства, нравственно-эстетические качества, песочное искусство, песочная анимация, игры с песком, задачи, принципы.

SAND ART AS A MEANS OF MORAL AND AESTHETIC EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

M. I. Yaroslavtseva, O. V. Kuchai

The article considers the process of moral and aesthetic education of preschool children, during which there is a direct expansion of worldviews, the formation of moral and aesthetic qualities, ideals and beliefs, perception of the world and the desire to change it according to the laws of beauty. Based on the understanding of the concept of moral and aesthetic education of preschool children, its tasks are defined: assimilation of moral norms and rules, according to the age of children; the formation of moral feelings, qualities, beliefs; expansion of aesthetic perception and views; education of the ability to enjoy the perception of beauty in the surrounding reality and art; formation of the need and ability to create beauty on the basis of moral norms and rules, the acquisition of knowledge and practical skills in art. Sand art is defined as a phenomenon that contains positive prerequisites for moral and aesthetic education of preschool children. Sand animation and sand games are defined as types of sand art. Sand animation is presented as a process that stimulates moral activity, moral behavior, as well as a conscious and responsible attitude of the child to their actions. Historical information on the origin of sand animation, its organizational aspects, features of selection of materials and equipment are considered. Children's games with sand, which affect the moral and aesthetic education, are systematized by types: games to establish psychological comfort, games with immersion of hands in the sand, construction games and games with sand with the use of water. The themes of games for each type are given.

Key words: Moral and aesthetic education, preschool children, moral norms and rules, aesthetic perception, aesthetic feelings, moral and aesthetic qualities, sand art, sand animation, sand games, tasks, principles.

Ярославцева Мілена Ігорівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків, Україна). E-mail: mylenaigorevna@gmail.com

Ярославцева Мілена Ігорівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільного образования Коммунального учреждения «Харьковская гуманитарно-педагогическая академия» Харьковского областного совета (г. Харьков, Украина). E-mail: mylenaigorevna@gmail.com

Yaroslavtseva Milena Ihorivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Theory and Methodology of Preschool Education of the Communal

Institution "Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy" of the Kharkiv Regional Council (Kharkiv, Ukraine). E-mail: mylenaigorevna@gmail.com

Кучай Олександр Володимирович – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна). E-mail: kuchay@ukr.net

Кучай Александр Владимирович – доктор педагогических наук, профессор кафедры педагогики Национального университета биоресурсов и природопользования Украины (г. Киев, Украина). E-mail: kuchay@ukr.net

Kuchai Olexander Volodymyrovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Pedagogy National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine (Kharkiv, Ukraine). E-mail: kuchay@ukr.net